

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО
ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ**

У статті висвітлено характеристику процесу формування готовності майбутніх фахівців до розв'язання професійних конфліктів, а також розглянуто основні її критерії. Проаналізовано погляди науковців щодо специфіки формування конфліктологічної готовності. Виявлено низку суперечностей, що існують у підготовці кваліфікованого спеціаліста. Основна увага зосереджена на аналізі навчальних планів ВНЗ щодо формування готовності майбутніх соціальних педагогів до вирішення конфліктних ситуацій.

Ключові слова: формування, критерії готовності, професійна підготовка.

Постановка проблеми. В умовах соціально-економічної трансформації суспільства, неминуче зростає напруженість у міжособистісних стосунках, зумовлена недостатньою підготовкою особистості до конструктивної взаємодії в різних сферах суспільного життя. Майбутній соціальний педагог, що працюватиме із різними категоріями клієнтів, повинен мати досить ґрунтовні знання в галузі попередження, розв'язання конфліктних ситуацій як в професійному напрямку так і особистісному. У зв'язку з цим, сьогодні суттєво актуалізується значущість формування готовності майбутніх соціальних педагогів до вирішення конфліктних ситуацій у процесі реалізації професійної діяльності. Враховуючи

це, майбутні фахівці, що працюватимуть у соціально-педагогічній сфері повинні володіти глибокими теоретичними знаннями у галузі загальної, соціальної та прикладної конфліктології.

Вважаємо, що під час фахової підготовки у вищих навчальних закладах окрему увагу необхідно приділяти формуванню практичних умінь щодо вирішення конфліктних ситуацій. Такі теоретичні знання та практичні уміння сприятимуть підвищенню рівня професійної компетентності майбутнього фахівця соціально-педагогічної сфери. Водночас, робота з людьми неможлива без конфліктів, а діяльність соціального педагога передбачає сприяння вирішенню різноманітних конфліктних ситуацій, адже прямим їхнім професійним обов'язком є медіаторство. Це, в свою чергу актуалізує проблему формування готовності майбутніх соціальних педагогів до вирішення конфліктних ситуацій у процесі реалізації професійної діяльності.

Професію, яку опановує соціальний педагог, на думку Є. Клімова [3], можна віднести до так званих соціономічних професій, яким властиве постійне спілкування в ході професійної діяльності. Саме тому студенти вищих навчальних закладів, які навчаються за даною спеціальністю потребують спеціальної підготовки. Аналіз психолого-педагогічної літератури із загальних питань конфліктології, педагогічної та соціальної конфліктології, а також проблем професійної компетентності свідчить, що питання готовності майбутніх соціальних педагогів до вирішення конфліктних ситуацій у процесі реалізації професійної діяльності вивчаються в таких основних напрямках:

– обґрунтування теоретико-методологічних засад дослідження проблеми конфліктів у педагогіці, основ педагогічного управління конфліктами (А. Анцупов, О. Белкін, В. Журавльов, О. Іонова, І. Коваль, Є. Тонков та ін.);

– конфліктологічна підготовка педагогів і майбутніх учителів (Г. Антонов, С. Баникіна, М. Васильєва, О. Лукашонок, С. Мусатов, М. Рібакова, Г. Пльотка, Л. Порохня, В. Семиченко, Н. Щуркова, А. Лукашенко та інші);

– конфліктологічна підготовка соціальних педагогів (І. Козич).

Як засвідчують результати теоретико-прикладних досліджень ряду вчених (Г. Бережна, Л. Цой, О. Лукашенко), випускники вищих навчальних закладів не мають належного рівня конфліктологічної готовності, не можуть контролювати власні емоції у конфліктній взаємодії, не володіють технологіями профілактики та мінімізації деструктивних форм конфлікту міжособистісних конфліктів. Саме це і зумовило нас до написання статті.

Отже, **мета** статті – на основі аналізу наукових джерел, навчальних планів ВНЗ, визначити специфіку організації формування готовності майбутніх соціальних педагогів до вирішення конфліктних ситуацій у процесі реалізації професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Готовність до діяльності щодо вирішення професійних конфліктів розвивається на основі засвоєння загальних та професійних знань, формування вмінь і навичок, удосконалення сформованих професійно важливих якостей особистості. Також слід відзначити, що наявність певних знань, вмінь та навичок у галузі конфліктології вимагає від соціального педагога, перш за все, розвитку особистісно-професійних якостей, які дозволяють ефективно їх застосовувати, для умілого керування конфліктом та за допомогою яких сформується конфліктологічна готовність майбутнього фахівця. Саме такі думки ми знайшли у дослідженнях Е. Богданова та В. Зазикіна [1].

У формуванні готовності майбутніх соціальних педагогів до вирішення конфліктних ситуацій які безпосередньо виникають у професійній діяльності, неабияку роль відіграє специфіка навчання у вищих навчальних закладах. Майбутні фахівці отримують необхідний багаж знань та досвід, який впливає як на якість виконання професійних обов'язків так і на професіоналізм фахівця в цілому. В цілях професійної підготовки соціальних педагогів конфліктологічний компонент присутній контекстно: за вибором самих студентів в окремих ВНЗ викладаються спецкурси з даною проблематикою, проте знання даються фрагментарно, без опори на практику. Тому конфліктологічна підготовка загалом, та формування готовності

до розв'язання конфліктів зокрема, не забезпечує належного рівня готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з конфліктами у процесі реалізації професійної діяльності.

На наше переконання, говорячи про необхідність формування готовності майбутніх соціальних педагогів до вирішення професійних конфліктів, слід включати формування у них здатності до прогнозування, попередження або стимулювання, регулювання та власне розв'язання професійних конфліктів. Тому пріоритетного значення набуває цілеспрямована організація навчально-виховної роботи з формування готовності майбутніх соціальних педагогів до вирішення конфліктних ситуацій у процесі реалізації професійної діяльності. На наш погляд формування готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання конфліктів можливе на основі поєднання навчальної, конфліктологічної та професійної діяльності. Вагоме місце у цьому займає специфіка організації процесу формування готовності соціальних педагогів до вирішення конфліктів та визначення його рівня.

Насамперед при виборі засобів комплексної оцінки сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів до вирішення конфліктів необхідно, в першу чергу, враховувати цілі та зміст оцінки, а також загальні вимоги до показників і механізму визначення комплексності форм та методів оцінки. Узагальненим критерієм сформованості компонентів конфліктологічної готовності соціальних педагогів, на нашу думку, є їх нормативна неконфліктна поведінка в повсякденному житті. Основними ж критеріями сформованості конфліктологічної готовності ми вважаємо мотиваційний, гносеологічний, операційний та особистісний. Готовність визначається станом сформованості кожного із перерахованих критеріїв. Коротко зупинимося на характеристиці виокремлених критеріїв.

Показниками мотиваційного критерію є сформованість мотивів професійної діяльності, прагнення до безконфліктних міжособистісних взаємин у професійній діяльності, прагнення надати соціально-педагогічну допомогу у ситуації конфлікту.

До гносеологічного критерію ми включаємо загальні знання (знання з філософії, соціології, педагогіки та психології), і спеціальні (конфліктологічні знання, знання з психології конфлікту, знання про нормативні та моральні регулятори поведінки в умовах попередження та розв'язання конфліктів тощо).

Операційний критерій складається з умінь та навичок професійної педагогічної діяльності з попередження та розв'язання конфліктів. Даний критерій визначають такі показники, як сформованість умінь вирішувати завдання з управління конфліктом, уміння використовувати досвід розв'язання конфліктних ситуацій, уміння об'єктивно оцінювати результати своєї діяльності.

Важливу роль у виникненні та розвитку конфлікту відіграє ступінь сформованості у соціального педагога особистісних якостей. Тому показниками особистісного критерію є: емпатія, схильність до ризику, низький рівень тривожності, дипломатичність, адекватна самооцінка, стриманість (управління своїми емоціями), домінантність (претензія на лідерство), самоконтроль (розвинені вольові якості), дисциплінованість, комунікабельність.

Слабкий розвиток конструктивної конфліктологічної позиції і конфліктофобія – типові недоліки в конфліктологічній компетентності фахівця. З огляду на вище наведені аргументи, ми повністю поділяємо думку Н. Гагіної [2] у тому, що сьогодні одним із найважливіших напрямів у навчальному процесі стають формування і розвиток цілісної конфліктологічної компетентності фахівця як спеціального завдання.

Для з'ясування специфіки та стану сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів до вирішення конфліктних ситуацій у процесі реалізації професійної діяльності нами було також проаналізовано навчальні плани вищих навчальних закладів. До прикладу, у навчальному плані Житомирського державного університету імені Івана Франка конфліктологічна компетентність бакалаврів формується при вивченні навчальних дисциплін «Етика соціально-педагогічної діяльності» та «Психолого-педагогічні засади міжособистісного спілкування». За ОКР «спеціаліст» та «магістр» дисциплін які прямо пов'язані із конфліктологічними знаннями немає. Аналіз навчального плану підготовки бакалаврів Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира

Гнатюка показав, що проблема конфліктів розглядається у таких дисциплінах, як «Соціальна конфліктологія», «Соціально-педагогічне консультування», «Етика соціально-педагогічної діяльності». За ОКР «магістр», конфліктологічна компетентність формується при вивченні дисципліни «Основи соціального партнерства». Аналіз навчального плану Хмельницького національного університету свідчить про те, що вивчення конфліктів відбувається у циклі професійної підготовки, зокрема, при викладанні дисциплін «Етика соціально-педагогічної діяльності», «Соціально-педагогічне консультування» та «Психологія конфлікту».

Аналізуючи практичну підготовку майбутніх соціальних педагогів до діяльності, що передбачає розв'язання професійних конфліктів, можна стверджувати про те, що жоден вуз не приділяє належним чином увагу проблемі професійних конфліктів, та не включає надання майбутнім спеціалістам навичок розпізнання, запобігання, уникнення чи розв'язання конфліктів під час проходження практик, які обов'язково зустрічатимуться у професійній діяльності фахівців. Майбутні спеціалісти, професіонали своєї справи, повинні самовільно вивчати проблему конфлікту і самостійно знаходити індивідуальні шляхи вирішення кожного із них.

Пріоритетним завданням для ВНЗ є вирішення низки суперечностей, а саме:

- доцільності поетапного формування конфліктологічної готовності й недосконалості навчально-виховного процесу у ВНЗ, не орієнтованого на контроль етапів формування конфліктологічної готовності у соціальних педагогів;
- між необхідністю сформувати у майбутніх соціальних педагогів готовність до вирішення конфліктних ситуацій у професійній діяльності й нечіткою окресленістю конфліктологічного компонента у державних освітніх стандартах для соціальних педагогів;
- практичною потребою у соціальних педагогах в яких сформована конфліктологічна компетентність, й недостатністю їх теоретичних знань про конфлікт, недостатністю навчального часу на конфліктологічну підготовку в навчальних планах.

Висновки. Отже дослідження стану сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів до вирішення конфліктних ситуацій у процесі реалізації професійної діяльності свідчить про його недостатність. За традиційних форм навчального процесу досягти високого рівня сформованості готовності соціальних педагогів до вирішення конфліктних ситуацій у процесі реалізації професійної діяльності досить складно. Це потребує пошуку та обґрунтування педагогічних умов формування готовності до розв'язання професійних конфліктів. Саме цим аспектам будуть присвячені наші подальші публікації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богданов Е.Н., Зазыкин В.Г. Психология личности в конфликте : Учебное пособие. 2 – е изд. – СПб. : Питер, 2004. – 224 с.
2. Гагіна Н.В. Педагогічні умови формування у майбутніх менеджерів умінь конструктивної взаємодії у ситуації конфлікту [Текст] : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Н. В. Гагіна; Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. - Житомир, 2011. – 20 с.
3. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения / Е. А. Климов. – Ростов н/Д : Феникс, 1996. – 512 с.

Рецензент: к.пед н., доц. Калаур С.М.

Трухан М.А.

ФОРМИРОВАНИЕ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ К РАЗРЕШЕНИЮ КОНФЛИКТНЫХ СИТУАЦИЙ

В статье рассматриваются процесс формирования готовности будущих специалистов к решению профессиональных конфликтов, а также рассмотрены основные ее критерии. Проанализированы взгляды ученых относительно специфики формирования конфликтологической готовности. Выявлен ряд противоречий, существующих в подготовке квалифицированного специалиста. Основное внимание сосредоточено на анализе учебных планов вузов по формированию готовности будущих социальных педагогов к решению конфликтных ситуаций.

Ключевые слова: формирование, критерии готовности, профессиональная подготовка.

Trukhan Maria

THE PREPAREDNESS OF FUTURE SOCIAL PEDAGOGS TO RESOLVE CONFLICTS

The article highlights the process of forming preparedness the future specialists to resolve professional conflicts, and considered the main criterias. Analyzed the looks of scientists on specific of forming of conflict preparedness. Detected a number of contradictions that there exist in the preparation of qualified technician. The main focus is on the analysis of university curricula forming the future social pedagogs for conflict resolution.

Keywords: forming, the criteria for readiness training.